

FEIZ HA BREIZ

Kannad miziek ar Vretoned

AOTROU

ST ERWAN

diwallit

hor BREIZ

Mae-Mezeven 1940
Priz an niverenn-man : 8 real.

X.V.H

DA SANT ERWAN

gant L. BREIZ.

War eur mor dirollet, e-mesk ar c'herreg du,
 Eman bagig hor Breiz, distaolet a bep tu.
 Evel diaoulou ifern, an tonnou kounnaret,
 A sailh, a sailh spontus, war ar vagig karet,
 A venn he goueledi, he samm war gem o c'hein
 'Vit he stlapa herrus, e-kreiz ar berniou mein.
 Penaos-ta, sant Erwan, penaos e padimp c'hoaz,
 Ma ne deuit founnus da rei d'eomp eun taol skoaz.
 D'ho pugale garet, a sav warzu ar neñv,
 O sellou, o c'halon hag o divrec'hiou kreñv !
 Bezit c'houi o sturier, renit ho pugale
 Hag er goudor, diriskl, e vezimp hep dale.
 Evel m'hoc'h eus gwechall, peurlouget eun tam-gwall
 Dre sin nerzus ar Groaz, grit hirio kemend-all !
 Evel m'hoc'h eus gwechall, dre nerz ho pedennou,
 Gant skoazell sant Tuall, dre ho piniennou,
 Lakaet an enebour da dec'hout diwar-herr,
 'N eur virout o gwirioù d'an Iliz, d'hor bro gêr,
 Diskouezet, hirio c'hoaz, eo ken nerzus ho Prec'h,
 En Neñv, war an douar, dre holl hag e peb lec'h.
 Frailhiet ar c'houmoul du, a led war hon traonienn,
 An drubuilh, ar c'hlaç'har, ar maro, an anken,
 Ma wellimp o sevel, o sevel kaer, gameoc'h
 Heol benniget, ar Gwir, ar Frankiz hag ar Peoc'h ;
 Heol benniget ar Peoc'h, war ar bed o para,
 Ma labourimp dinec'h, da c'hounit hor Bara ;
 Heol benniget ar Peoc'h, teñzor dispar pep den,
 War holl broiou ar bed skedus-skedus o ren ;
 Peoc'h gwirion d'an douar, ma sec'himp hon daelou.
 Ha Gwir Beoc'h gant Doue da c'hounit an Neñvou.

Batz-Gwerrann d'an 28 a viz Ebrel 1940.

76th bloavez

Niv.5-6

Mae-Mezeven 1940

FEIZ HA BREIZ

Rener : Y. V. PERROT

Eun Urz nevez

KELENNADUREZ AR PAB DIWARBENN AR PEOC'H ETRE AR POBLOU.

« Goude darvoudou ha ne oa ket bet awelet ker
 gwas hag int-l, biskoaz, eme ar Pab, e deiziu kenta
 mezeven, Ni 'garfe e vefe renket, pep tra hervez eun
 urz nevez diazezet a-grenn ha da vat war reolennoù
 fur, leal ha dereat ; anez da-ze, ne vezo peoc'h gwir-
 rion ha padus ebet, adarre ! »

Ar reolennoù-se, Pius XII en devoa o roet da anaout
 gant Gouel Nedeleg ar goanv tremen : setu int-l a-
 man diverraet :

Evel m'en deus pep den gwir da veva, daoust ma
 c'hell beza dister e yec'hed ha berr e zanvez, evelse
 ivez pep pobl he deus gwir da veva ha da c'hellout e-
 ta gounit he bara hep ma vije ret d'ezl beza dalc'h
 mat oc'h ober aner evit ar c'houarnamant ha gwir i-
 vez ken kouls all da heulia he feiz ha da gomz he
 yez ha d'o lakaat, o diou, da vieunia en o c'haer,
 ouz sklerder an heol, lagad an deiz. Pep pobl a die
 beza barrek da c'hellout embann he feiz ha komz d'ar
 bed-holl, nann e yez he amezogez, met en he yez he-
 unan ; kement pobl ha n'eo ket amavezet ar gwirioù-
 se d'ezl a zo e gwask, evelse, e c'heller beza war
 c'hed da glevet trouz o sevel, abred pe ziwezad, met,
 evel ma c'heller kompeza, dre al lezvarnioù, an dizun-
 vanezioù a zav etre an dud, e c'hellfed ivez, dre eul
 lezvarn veur, dont a-benn da gompesa, an dizunva-
 niezou a zav etre ar pobloù.

Setu aze, berr ha berr, ar gelannadurez a roe ar Pab, d'ar bed, a-bez, dirak e gardinaled, breman ez eus c'houec'h miz, ha sklêr hag amat eo d'an holl, hiziziken, n'heller ket kerzet er vali denval a gas da bal-
lez ar peoc'h nemet ouz ar sklerder a tuilh, tu ha tu d'ezo, komzou Vikel Hor Zalver Jezuz-Krist.
Ra deuy eta holl bennadureziou ar poblou da gerzet ouz sklerder ar c'homzou fur-se, ma c'hello ar bed kristen, kavet gantan ar peoc'h, a-nevez, sec'ha e zaelou. en em laouenat o welet e holl vugale unanet ha bale etrezek an amzer da zont e zourn e dourn an Aotrou Doue.

Y.V. PERROT.

AN DISTRO

Hor brezelourien a vezo digabestret, breman, a-nebeudou ; fizians hon eus e vezint niverus bras o tistrei d'ar gêr, da lakaat buhez ha c'hoarz en hor arvorioù hag en hor maeziou.
kaeroc'h e kavint ha taeroc'h e karint o Breiz, goude beza bet **tec'het** eur pennad diouti ha gant Brizeug ha Kervarker, an daou vreizad yaouank-se a zavaz, kant vloaz a zo, da embann dirak ar bed holl e oa beo buhezeg c'hoaz yez ha spered Breiz, e kanint ganto :

Ni zo bepred
Bretoned,
Bretoned, tud kalet!

BREZONEGERIEN : kenlabourit da
Feiz ha Breiz .Kasit d'eomp ho skridoù !

- 130 -

SANT ERWAN AR VRETONED

gant Nedeleg SPERANZ

Sanctus Yvo
Erat Brito
Advocatus et non latro
Res miranda populo. (1)

Maro d'an 19 a viz mae 1303, sant Erwan a voe lakaet war roll ar Zent d'ar 16 a vezeven 1347.

Adalek ar bloaz 1348, studierien vreizat Paris a zavaz eur chapel da zant o bro, er ger-se, a deuas, hep dale, da veza chapel Breuriez an Alvokaded.

Kerlou bras, skolioù meur, parlamanchou zoken, a enoras ar zant nevez.

Ar c'hardinal Alan a Goativy (2) eo a lakeas ar Pab Nikolas V da rei d'ar Vretoned unan eus ilizou Rom, hini sant Andreo, bet savet en XIIme kantved. hanvet e voe adalek neuze : iliz sant Erwan ar Vretoned. Dont a eure da veza iliz parrez er bloaz 1455, pa voe kavet mat donezon Nikolas V gant ar Pab Kalixt III ; er bloaz 1411, ar Pab Jul II, a stagas ouz an iliz-se eur c'hlanvdi evit digemeret perc'hirined Breiz hag ar beorien glamv. E keit-se, alvokaded Rom o devoa kemeret sant Erwan evit o fatron ha savet kenetrezo eur Vreuriez evit difenn, evit netra, ar beorien dirak al Lez-Varniou.

(1) Skrid porched sant Herve, eun dreo da Loudieg, e eskopti Sant Brieg : Sant Yvon a oa breizad, Alvokad, hep beza laer Tra souezus d'an holl.

(2) Ginidik e oa eus a Goat-Leztremeur, e Gwiniventer ; goude beza bet abad e Redon, e voe eskob e Dol, arc'heskob e Avignon, kardinal eus iliz santez Praxeda ha kannad ar Pab e Frans hag e Breiz ; hen eo a renas, en hano ar Pab ar gouel kaer graet e Gwened, pa voe laketa sant Visant Ferrier war roll ar zent d'ar 5 a viz Ebrel 1456.

A-uz dor an iliz e lenner kement-man :

Sancto Ivoni, pauperum et viduarum advocato, natio Britannice dicavit. (Tud Breiz o deus savet an iliz-man da zant Erwan alvokad ar beorien hag an intañved.)

Gouzout a raer ervat e varvas sant Erwan d'an 19 a viz mae 1303, d'ar zul warlerc'h or Yaou-Bask, met n'en em glever ket kouls war ar bloaz ma teuas er bed.

Dan a laka e c'hinivelez d'ar 7, d'ar 17 pe d'an 18 a viz here 1253 ha kement-se, marteze, dre ma oad boaz da lavaret e varvas d'e hanter kant vloaz.

En e levr **Annales Armoricaines et Histoire Physique, civile et ecclésiastique du département des Côtes-du-Nord**, moulet e Sant Brieg, er bloaz 1846, an A. Ch. ar Maout a skriv er bajenn 70 : « An 1224. — Cette année vit naître, à 1/4 de lieue de Tréguier, dans le château de Kermartin, paroisse de Minihy, Yves Helor, ou Heloury plus connu sous le nom de saint Yves... Il mourut en 1303. »

Hervez ar skrivagner-man eta sant Erwan a vije bet marvet d'e 79 vloaz.

Kaout a ra d'eomp ema kentoc'h ar wirionez gant an Aotrou Arzur Du Bois de la Villerabel pa skriv en e « Légende merveilleuse de Monseigneur saint Yves » pajenn 7 : « **Et advint la dicte nativité le XVIII octobre de l'an du salut M.CC.L III. Alleluia.** » (Hag e c'hinivelez a zigouezas d'an XVIII a viz here eus bloaz ar zilvidigez M.CC.L III. Alleluia.)

Helor, Helory pe Heloury eo hano badiziant ha nann hano tiegez tad sant Erwan. Kervarzin a oa eun tiegez nohl, eus parrez Minihy hag Erwan Gervarzin a oa mab da Helory Gervarzin, mab e-unan da Dan-kred Kervarzin.

War skoued maner Kervarzin e weled eur groaz dantek gant pevar er a zaou benn du war eun dachenn alaouret, gant ar ger-man e galleg koz : **A toutz**

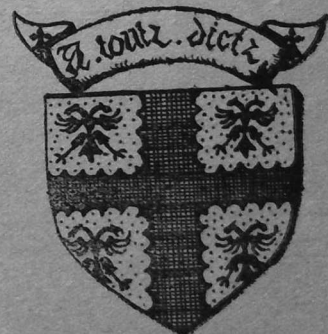
dictz, hag a dalv da lavaret : **war eün.**

Itron Kervarzin, mamm sant Erwan oa Azou ar Genkiz, e weled maner he zad, en tu all d'ar Yeodi ; war a leverer, Tankred Kervarzin ha Yann ar Genkiz a oa bet o daou o vrezelekaat, evel kroazourien, en douar santel, er bloaz 1248 hag evit starda c'hoaz ar vignoniez a oa etrezo eo o devoa bet c'hoant, eur wech distro, da lakaat o bugale da zimezi ken etrezo.

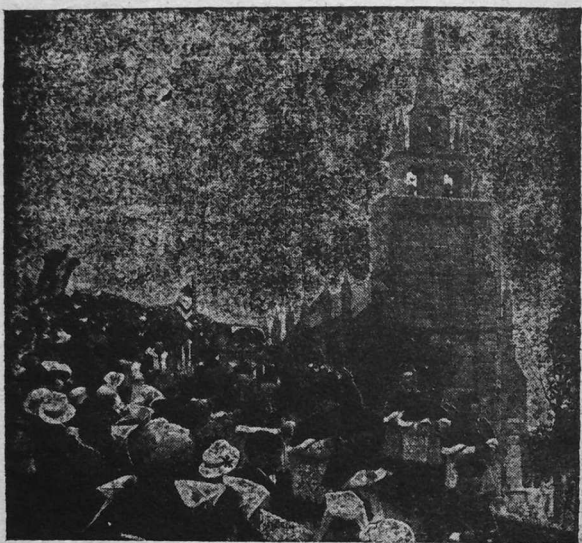
Patron Breiz a zo pedet gant kement hini a glask ar Wirionez ha gant kement hini a venn gwelet terri eur varnedigez c'haouiat ; sant Erwan a gastiz ar gaouiad hag an hini a en em erbed outan mar d'ema ar gaou gantan.

Lorc'h a c'hell beza ennomp o kaout da batron sant Erwan, skouer an dud a lezenn hag an alvokaded ha kana a c'hellomp a-bouez penn, heb aoun da fazia, ar c'hantik kaer, moulet e Landreger, er bloaz 1883 :

Nann, n'eus ket e Breiz, nann, n'eus ket unan.
Nann, n'eus ket eur zant, evel sant Erwan !

Skoued tiegez Kervarzin

EUN DRO E MINIHI-LANDREGER

gant EVNIG-PENN-AR-C'HOAD.

Kervarzin

Pardon Sant Erwan e Landreger, d'an 19 a viz mae, a vez kaer kenan. Da neb a c'hell mont eo eun dever plijadurus ha talvoudus meurbet. Met d'eur galon vreizat eo eul levenez kufivoc'h, teneroc'h prederia endro da lec'hig didrouz a voe kavell Sant Patron Breiz. Dirak maner Kervarzin hor spered a chom evel dirak eul levr hag a garfe hor c'halon gouzout lenn doun ennan. Aze, eur vamm eus an dibab a c'hanas eur bugel hag e sturias war hent ar zantelez: « Va mab, bev atao diouz dont da veza eur zant. »

-134-

Hekleo ar c'homzou-se a voubou bepred endro d'an ti- Maner Kervarzin a zo bet adsavet dre berz an Aotrou de Quelen, arc'heskob Paris wardro hanter ar c'hantved diweza. Eus amzer sant Erwan e chom c'hoaz ar c'houldri, ar puñs; el liorz ez eus eur c'hef spem-gwenn hag a vez graet dioutan « Kador sant Erwan » dre ma plije d'ar beleg tregeriad azeza warnan da lenn e vreviel.

Iliz Minihi

Sant Erwan e-unan eo a lakas sevel ar chapel-se, deuet da veza iliz Minihi er bloavezh 1801, goude beza bet kresket ha kaeraet. Sant Erwan a ganas eno e oferenn ziweza; pe gentoc'h a ouelas, rak adalek ar gorreou betek ar gomunion, e ruilhe daerou puilh diouz e zaoulagad. Goudeze, klav da vervel e teurvezas c'hoaz kovezat eur vamm baour deuet d'e gaout. Kerkent ha degouezet e Kervarzin e rankas mont d'e wele. D'an deiz warlerc'h, d'ar Yaou-Bask, Person ar Roc'h e gofesour a deuas da zegas an Aotrou

Doue d'ezan; d'ar sadorn e voe nouet gant vikel-vras Landreger. An Aotrou 'N Eskop e alias da wakaat e wele gant eun tamm plouz fresk: « Mat awalc'h eo evelse evidoun » eme ar c'hlanvour. Epad an nozvez ne lavaraz ger ebet ken, stag dalc'hmat e zellou war ar groaz, e spered hag e galon unanet gant Doue. D'ar zul beure, 19 a viz mae e oa kousket da welet. Heol an amzer-nevez a bare laouen; an evnedigou a darnije, en eur gana, eus an eil gwezenn d'eben e koat Kervarzin.

Ene sant Erwan a bignas d'ar Baradoz en eur vintiga ar maeziou hag en devoa hadet enno karantez ha santelez.

Eus ar c'havell d'ar bez

Maro eta advokad ar beorien! Ar c'helou a redas buan, da eur an oferenn-bred. Ha setu Kervarzin leun a dud! Koz ha yaouank, paour ha pinvidik, holl e

- 135 -

felle d'ezo gwelet c'hoaz ar beleg madeleuz. Pep hini a felle d'ezan kaout da gas d'ar gêr eun tamm eus e zilhad paour. Gant aon na vefe bet savet dizurz an Aotrou 'N Eskop a gemennas dougen ar c'horf e iliz-veur Landreger. En hent, ar veleien a ranke aliez menel hep mont pelloc'h evit lezel an dud da bokat da zaouarn o madoberour. Pebez testeni a anaoudegez! Kaerat amheuliadeg diouz ar c'have! d'ar bez !

Pirc'hirinerez sant-Erwan

Setu 737 bloaz abaoe. Ha brud sant Erwan ar Wironiez n'he deus graet nemet kreski e pep korn, e diabarz e Vro hag e pep bro, dre bevar c'horn ar Bed.

Bep bloaz estrenien gouziek, tud a stad pe a garg uhel a zired da ginnig meuleudi hag enor da Erwan Helouri; militerou a gristenien a ambroug e relegou etre Landreger hag ar Vinihi. Anavezet mat kement-se. Nebeutoc'h avat eo anavezet ar pirc'hirinerez a zigor da zerc'hent ar gouel bras. Koulskoude kosoc'h eo ha ken tost pe dostoc'h da galon sant Erwan. Pa gouez an abardaez war riblou bleuniet ar Yeodi hag ar Gindi, diou leo tro dro e vez gwelet ar Vretoned e vont, sioul, darn eur chapeled en o dorn; mammou

-136-

eur bugelig war o brec'h, tadou koz daoubleget, yaouankizou dic'hoarz. Mont a reont da c'houlenn o menad, evito pe evit o c'herent ha mignoned. Goude beza kovezaet, klevet an oferenn er chapel ha komuniet e tizroont d'ar gêr dre an hentou bihan hag ar gwenodennou goloet a c'hliz veure. Epad an noz ar chapel a vez leun a dud o pedi. Pegen brao, pegen tenerus gwelet tiegeziou a-bez, adalek ar poupig betek ar vamm goz o vont bep eil da bokat da voest relegou ar sant karet. Evelse, a rumm da rumm ar Feiz hag ar Fiziens e sant Erwan a chom sanket er Vro evel gwriziennou kalet ar c'hefioù spem-gwenn.

(Kinniget d'an Aotrou Chaloni Savidan. Person Minihi abaoe an 11 a viz c'houevrer 1919).

SANT ERWAN DOUGER BANNIEL BREIZ gant GWELTAS

« Signifer Britannia » : douger banniel Breiz; evel-se eo e c'halve hon. Tadou koz sant Erwan venniget. Kaera hano ha nag e tere mat ouz sant Erwan.

En eun arme, e tibaber da zougen ar banniel eun ofiser koz, brudet pell 'zo, evit e gadarned eun den ha n'en deus ket roet d'e zoudarded nemet skoueriou a enor. Er seurt tud-se hepken e veze fiziet arouez sakr ar Vro, sur ma vezed, hen dalc'hjent start ha soun e kreiz an emgann, ha ne zousjent biken dirak an enebour.

- 137 -

Setu aze ar pezh a reas ar Vretoned, pa gemerjont sant Erwan da veza patron ha difennour ar Vro, da zougenn, a-hed ar c'hantvejou banniel Breiz, o tiskouez d'ar Vretoned gwir hent o galvedigez.

O dibab a voe mat hag a zo bet degemeret en neu-vou gant an Aotrou Doue.

■

Ouspenn m'eo eur zant bras, sant Erwan a zo eur gwir Vreizad. Diou garantez a vage en e galon : karantez Doue ha karantez Breiz, o diou unanet hep disparti ebet etrezo. A-hed e vuhez, sant Erwan a gar e vro hag e genvroiz. Bugel, e komz brezoneg gant e vignoned, e tesk d'ezo ar c'hatekiz; hag hen, mah eun den a renk uhel a gemer perz ganto en o c'hoariou. Paotr yaouank aet d'ar skolioù bras, e vod endro d'ezan ar skolaerien vreizat eus e oad, evit miret en o zouez, yez, gizioù fur, karantez virvidik Doue hag ar Vro.

Distroet da Vreiz, lakaet en eur garg uhel gant eskob Roazon, e teu c'hoant d'ezan da welet lec'h e vugalec'h, hag e tizro da Vro-Dreger evit beva ha mer-vel enni.

■

Setu aze, n'eo ket 'ta, gwir mellezour eur vuhez vreizek penn-da-benn ? N'heller ket lavaret e oa diskiant hon tadou koz, pa gemerjont sant Erwan da skouer ha da patron.

N'eus forz pe lec'h en em gavent, e savent eur chapel da sant Erwan, ha diouz e skouer e savent ivez breurizezioù d'en em harpa etrezo.

Heuilhomp evelto banniel sant Erwan a zo gwir vanniel Breiz.

EUR BURZUD GRAET GANT SANT YEUN

gant Yeun ar GO.

Sant Yeun a zo unan eus ar Sent hag a zo ar muid karet ha doujet gant hor c'henvroiz.

Tud Bro-Dreger, an eskopti e-lec'h ma voe ganet, a ra Erwan outañ. E Pleiben ha Kastellin hag e bro an Dardouped ez eo anvet Yeun. Youer eo an ano a ra d'ezañ ar C'hloziged. Kalz amoiou-all en deus c'hoaz : Cheun, Yon, Ewan, Ivon, Non. ha me 'oar...

N,emañ ket em soñj lavarout d'eoc'h petra e oa sant Yeun. Anavezet-mat ep ar sant bras-se gant kement Breizad a zo. Fellout a ra d'in. hepken, displega d'eoc'h eur burzud a voe graet gantañ hag a zo nebeut anavezet.

E parrez Goezeg, er c'hloz bras a zo en dro da varner Kerriou, e weler c'hoaz hizio dismantrou eur chapel hag a oa gouestlet gwech-all da sant Yeun. Ar mogerioù a zo ouspenn hanter-zisac'het, met an tour. kizellet bras-kenañ, a zo chomet divrall ha sounn en e sav.

Hervez skridoù ar prosez a voe graet evit disklêria e santelez, e tremenas Yeun Helour! eur pennad-amzer en eur maner a barrez Goezeg hag a oa d'an aotrou a Bestien. Eun den kennek am eus klevet lavarout e oa ar maner-se hini Kerriou. Evit derc'hel soñj moarvad, eus gweladenn sant Yeun d'an dud a oa o chom eno, eo e voe savet ar chapel.

Setu amañ ar pezh a gaver e skridoù ar prosez am eus graet meneg amezañ hag a zo bet savet e miz mezeven er bloaz 1330:

Ar pevare test, Yann a Bestien, marc'heg, oajet war-dro hanter-kant vloaz, a zisklêrias en devoa klevet Yeun Helour! o prezeg e-barz meur a liz, e lizeveur Kemper zoken, ha war an henchou. Goulenn a reas, neuze ar varnerien outañ hag hen e c'helle rei testen! eus eur brezegenn bennak hag a vije bet graet war eun nent gant ar sant.

Hag an den-se a respontas penaos, eur sadomvez a viz eost, eur bloaz pe war-dro araoak maro Yeun Helouri degouezet er bloaz 1303, heñ, Yann a Bestien a yeas e pirc'hirinaj war e droad da Lokornan, dre Gemper gant ar sant a oa o paouez kuitaat eur maner hag a oa da dad an test e parrez Goezeg.

Gantañ edo e deir c'hoar ha meur a zen all. Hogen, ar sant, o welout e oa skuiz unan eus an itronezed o vale, a bedas an holl da chom a-zav en eur c'hroaz-hent hag en em lakaas da brezeg d'ezo komz Doue.

A greiz-holl e tegouezas eur marc'heg, an aotrou a Goadpont, unan-all bennak gantañ. Hemañ, o tiskenn kerKent diwar e varc'h, a oa dare da chom da selaou ar brezegenn. Met o veza ma yae an aotrou a Goadpont e-biou, hep beza chalet tamm ebet gant komz Doue, e voe gourdrouzet rust gant ar sant : « Sellit 'ta ouz an den-se hag a zo ken lorc'hus o tremen ; ne deo troet nemet gant fouge ha troidellou an droukspered. Ma vije bet amañ peder blac'h fall hag eun tabouliner an diqoul, mall e vije bet warnañ o chom ; met ne deo ket nec'het gant komz Doue. Pedi a ran Doue d'e gastiza en e gorf evit ma c'hello ober pini-jenn a-raok mervel. »

Ne zaleas ket pell ar c'hastiz : Pemzek deiz dtweza-toc'h e voe skoet an aotrou a Goadpont gant ar peluz (*) ha war e wele e rankas chom e-pad eur bloaz pe ouspenn.

Eun niz d'ar c'hlañvour a c'houlennas, eun devez, ouz an itron a Bestien, mamm an test an eus komzet amezañ, pe seurt louzou a c'hellje para ar c'hleñved-se. Houmañ a lavaras e tlee an droug beza bet degaset gant Doue da heul komzou sant Yeun ha ne oa louzou-all ebet nemet gouestla an den klañv da veleg santel Bro-Dreger.

Mont a reas an niz, gant hast, da lavarout d'e eontr ar pez en devoa klevet. Hemañ en em ouestlas rak-tal da sant Yeun hag a roas e c'her e vije kaset da vez ar sant e-lec'h m'en em gavas yac'h en dro.

(1) Ar peluz eo klefived ar re a zo seizet pe skoet o izili.

ARZ BREIZ E SERVIJ DOUE

gant Per BOURDELLES, beleg.

« KARANTEZ-VRO BREIZIZ A DLE
D'AR FEIZ KRISTEN HE NERZ HAG
HE DALC'H. »

Chaloni Arnaud D'AGNEL.

Brud an ilizou kaer hag ar c'halvartou dispar savet gant hon Tadou, ha brud hon gwiskamantou faro, o deus graet pell 'zo tro ar bed, hag a denn bep bloaz a-leiz a hañvourien d'hor bro.

Arabad e vefe kredi eo disec'het hirio o spered e pennou ar Vretoned : hon teñzorid traou kaer ne ra nemet kreski ; hor brud ivéz ne ra nemet en em leda muioc'h mui.

En eur vro gristen evel hon hini, an arz relijiel ne oa ket evit chom er maez eus nevezadur speredel Breiz. Ha setu perak er bloaz 1929, arzurien, katoliked ha Bretoned gredus, a savas eur strollad añvet an **droellenn**. An oberou graet ganto epad dek vloaz a zo eun testeni splann ha gwirion eus nevezadur hon arz relijiel : sevel ilizou nevez hervez spered an ilizou koz hag ezommou al lidou sakr.

Hogen, an **Droellenn** n'eo ket anavezet mat a-walc'h c'hoaz, daoust d'an diskouezadegoù a ra pep bloaz er Bleun-Brug. Ha setu ma 'z eus eur gelaouenn vras belgiat, **L'Artisan Liturgique** o paouez rei d'ez i eur brud hep par en eur embann eun niverenn a-ratoz kaer.

Menegomp da genta studiadenñ vourrus ar skriva-
gner brudet war an Arz, an Ao. Chaloni Arnaud d'A-
gnel, diwarbenn an arz relijiel e Breiz, hag a ro ou-
penn eun diverra c'houek hag enorus kenan eus Ie-
tor Breiz azalek an amzeriou kenta beteg breman. Dis-
kouez a ra dudi ar Vretoned edoug ar c'hantvejou da
sevel chapelioù da sent koz o bro; diskouez a ra
dreist holl, ar pezh en deus kresket, diskaret hag adsav-
vet pelloc'h Arz relijiel Breiz.

Leun eo an niverenn a skeudennou ha studiaden-
nou diwarbenn oberou an Ao. Ao. Bouillé, de Lan-
glais, ar Bozec, Rault, hag an Itron de Planhol, unan-
net o femp er strollad an droellenn.

Eun dudi eo gwelout en *Artisan Liturgique* ar cha-
peliou evel hini Itron Varia Goatkeo e Skrignag. gant
he aoter diavaez. adsavet gant rener « Feiz ha Breiz »
war dismantrou ar chapel goz (1); hini sant Egareg, e
Lesneven; hini Sant-Josef Lanuon, gant he zour ken
skañv hag eur bann-heol, an nor dal anezi splann evel
eun devez-gouel; iliz Santez Teresa Gouedig ken
plomm war he diazez, hag iliz an Arvor-Pleuvian, gou-
doret kloz dindan he zoenn. « Addihunet en deus an
Ao. Bouillé, a lavar an Tad Bellot, ar spered a oar bet
mouget gant mac'homerez an Dañvez ha mac'homerez
Paris, ha kanet en deus kantik ar vein. »

Kantik ar vein eo ivez kantik an Ao. Bozec, skulter
bras bez ar Soudarded ha martoloded breizat e Santez
Anna, hag er c'hantik-se e kan ar pezh a gare, dreist
pep tra, hon soudarded paour kaset da vervel d'ar
Sav-Heol: ar Peoc'h. Ar Peoc'h digaset gant ar Mabig
Jezuz da Vetelem evit an dud a youl vat, ha sinet war
Venez Kalvar gant gwad Roue ar Peoc'h... Peoc'h ar
Sent er baradoz... Peoc'h ar bedenn... Peoc'h maezlu
Breiz... Ar Peoc'h benniget a bar e kement korf en
deus skultet an Ao. Bozec.

(1) Chapel Coatkeo a zo bet kaset da benn er bloaz
1937. A-us an nor e lenner kizellet er maen: 937-Gant
Milvet bloaz adsavidigez Breiz eo bet adsavet ar cha-
pel-man - 1937. Pardon bras an Itron Varia a vez
graet bep bloaz da Hanter-ost.

Ar skeudennou, siouaz, n'hellont ket diskouez d'imp
en *Artisan Liturgique* liviou oberou an Ao. Xavier de
Langlais, war al lien, na re an Ao. Rault war ar gwer,
na re an Itron de Planhol war an dilhad oferenn.

Anavezet mat eo hizio e Breiz oberou bihan an Ao.
de Langlais: kartennou-post, taolennou, leorioù ha ke-
laouennou kaeraet gantañ. Met evit e anavezout mat,
eo ret gwelout e Hentou ar Groaz. Eno e skrivj ar Yu-
zevien, e skrign ar vourevien, e leñv ar Werc'hez, hag
e losk korf galloudus ar C'hrist gant eur boan dreist
nerz an den.

Menegomp ivez an daolenn dispar en deus livet a-
us aoter chapel S'-Josef Lanuon: an Tiegez santel e-
noret gant an Elez. Chom a raer estlammet dirak
dremm ker koant ar Werc'hez hag hini ar Mabig Jezuz.

Na glaskit ket e livadurioù Xavier de Langlais pol-
tred an traou. Klaskit pennou an dud hag er pennou-
se, sellit ouz an daoulagad hag an diweuz.

Oberou eun arzour dournet dreist, ya, meñ ivez, re
eur c'hristen hag eur Breizad birvidik.
Etre an deiz splann - bed al labour a-ziavaez - hag
an iliz, ti sioul ar bedenn, an A. Rault a sav moger
treuzsklaerius ar prenester. Pet a oar eveltañ sila ar
goulou dre ar gwer a bep liou, ken e teu da veza
skeltr ha flour evel an oabl? ha pet a oar evel an
Itron de Planhol kavout e gizioù koz dilhad ar vro
gizioù nevez evit dilhad an iliz? Kement linenn a zo
bet pleget ha kement liou a zo bet marellet gant hon
Tadou a zo eviti evel eun hadenn a vraventez da
wiska ar beleg hag an aoter.

An oberou kaer a zo frouez ar spered kalz muioc'h
 eget ma 'z int frouez an dourn. Breiz he deus savet
 oberou kaer dre m'he deus eur spered d'ezhi hec'h u-
 nan. Ar spered-se a zo ganet en deiz benniget ma-
 trec'has hor roue Nominee war Charlez Moal (era-
 gann Ballon, 845). Kresket en deus, o stourm ouz ar
 Franked, an Northmaned, ar Zaozon. Maget eo bet
 gant ar Sent: ar sent koz a grouas hor parrezlou hag
 a skollas hor Rouaned, sant Erwan a argasas an offi-

serien gall deut da laerez madou kaer en hon touez :

Ma varvfe ar spered-se, e tisech'he mammenn an traou kaer en hon touez : n'eus nemet gwelout pe lec'h e oamp kouezet breman ez eus hanter-kant vloaz.

Ma tiwan ker stank hizio an oberou kaer, eo dre m'eo addihunet ar spered-se.

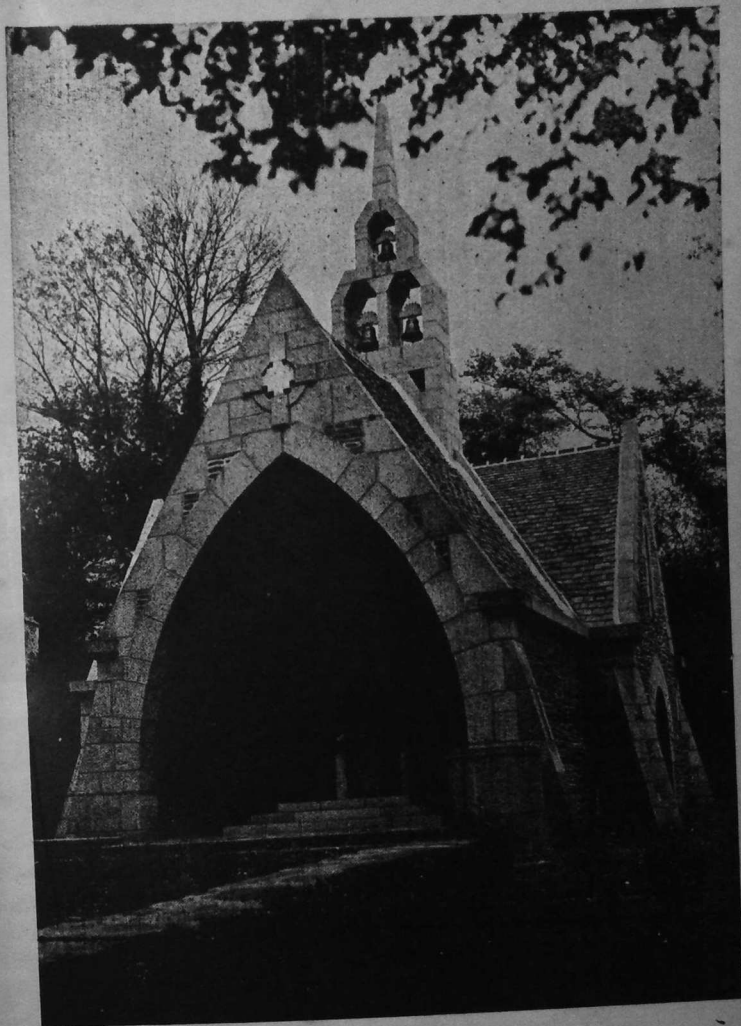
Niverenn an **Artisan Liturgique** war an **Droellenn**, en deus bet eun digemer eus ar re c'houeka, eur brud bras.

Eskibien Breiz-Izel, an A.A. Duparc, eskob Kemper ha Leon, Serrand, eskob St. Brieg ha Landreger, ha Trehieu, eskob Gwened, o deus raktal kaset o gourc'hemmenou hag o bennoz d'an arzourien.

Met, ar vro elec'h m'eo bet graet da oberou an **Droellenn** an degemer birvidika eo Iwerzon.

Brasa kelaouennou pemdezlek Etre o deus embannet pennadou meulus evel an « Irish Press », an « Irish Times ». An « Dublin Magazine » en deus graet eur studiadem hirr war **An Droellenn**, hag ar gelaouenn vras katolik pemdeziek, « The Standard » er deus embannet eur bajenn a bez gant skeudennou eus chapel Lanuon, hag a ro an **Droellenn**, he doare ober, hag he labouriou, evel skouer da Iwerzoniz evit adsavidigez o arz relijiel.

An **Artisan liturgique** en deus brudet Emzao speredel Breiz ha roet tro da anaout, e gwirionez, petra eo hor bro ; eur vro hag a jom start da feiz ha da spered he zud koz.

Evel gwechall...

(Chapel Itron-Varia Goatkeo, e Skringnag (Poher) gant he aoter diavaez, James Bouillé, rener « An Droellenn », ijinour)

Chapeliou nevez Breiz a zo eun testeni eus karantez ar Vretoned evit o Doue hag o Bro...

meuleudi da sant erwan

nann, n'eus ket e breiz, nann, n'eus ket unan,
nann, n'eus ket eur zant evel sant erwan.

n'eus ket en argoad, na mui en arvor,
koulz ha sant erwan 'vit an dud a vor.

n'eus ket, nann, er vor, 'vel ma leverer
a vefe ken mat 'vit al labourer.

n'eus ket kaeroc'h skouer d'an dud al lezenn,
evit sant erwan, skouer ar veleien.

ha d'ar beorien gaez, ha d'an dud a boan,
nann, n'eus ket gwelloc'h eget sant erwan.

n'eus ket eur chapel e peder enni,
gant mui a galon 'vit er minihi.

ma fell d'eoc'h an tu da gaout ho mennad,
pedit sant erwan, ha pedit ervat.

evel, hon tadou, int, tud a gredenn.
lavaromp d'ezan 'n eur gaer a bedenn :

aotrou sant erwan, patron breiz-izel,
beza treitour d'eoc'h ! ...nann, kentoc'h mervel.

(tennet eus kantik brudet sant erwan)

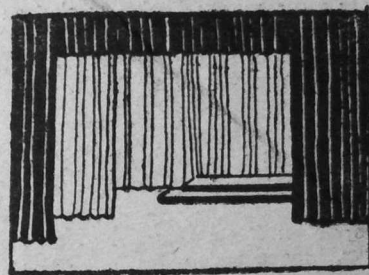

(skeudenn tennet eus " Les
Grandes Croniques de Bre-
tagne " alan Bouchard (1514)

« Pegen kaer ez eo Mamm Jezuz »

Lodenn eus taolenn an Tiegez Santel,
livet gant X. de Langlais e Chapel St.
Josef, Lanuon.

C'hoariva
PEGEN KAER EZ EO MAMM JEZUZ
BARZONIEZ ARVESTUS
gant Herri ha Jann-Loeiza CAOUISSIN

Dibabet hon eus ar c'hantik brezonek-man, a zo ker brao e werziou hag e don evit beza diskleriet e giz eur barzoniez arvestus, evel ma ra alies a-walc'h ar strollad c'hoarierien ampart « **Les Comédiens Routiers** ». — diskibien ar c'hoariva gwirion — hag ar Skouted, gant gwerziou, mojennou, soniou, danevel-lou hag all.

Eun dra vat e vefe zoken degas er c'hoariva brezonek ar c'hoariou-se a hañver e galleg « Jeux dramatiques ». Plijout a raint d'ar re vras ha d'ar re vihan, hag evit digeri spered ar re-man n'eus ket gwelloc'h.

Ar pezh a ginnigomp aman, evid ar wech kenta, n'eo nemet eur skouer eus ar pezh a c'hellfemp ober e brezoneg, rak n'eo ket an dañvez eo a ra diouer d'eomp a drugarez Doue.

TUD AR C'HOARI :

Ar BARZ, pe ar MESTR-C'HOARIER, Ar PESKETAER,
Ar C'HOADOUR, PAOTR ar MENEZ Ar MESAER, Ar
VUGALIGOU.

SKLERIJENN WAR AN DOARE-C'HOARI :

■ Da genta n'eus ezomm klinkadur ebet en holl: **Ma** c'heller kaout goueliou a liou unvan: louet, glas, melen, gwer, pe gwenn ha glas zoken, da stigma tro-dro d'al leurenn ne vezo nemet gwelloc'h a-se.

■ Gwiskamantou ar c'hoarieren

AR BARZ: porpant glas, mantell c'hell, bragou bras gwenn, eur boned e giz Plougastel, euz zac'h-ler war e gein.

AR PESKETAER: E giz Douarnenez pe Konk-Kerne; porpant ruz, bragez melen, boned glas-du, pe c'hoaz porpant ha bragez glas du.

AR MESAER: Tok ledan, eur chupenn, pe eur c'hroc'henn maout, hag eur c'horn boud. Eur vaz en e zourn.

PAOTR AR MENEZ: Tok ar Poher (Skirignag pe Boullouenn); eur c'hroc'henn gavr war e gein.

AR C'HOADOUR: Tok du pe dok plouz, eur jiletenn, eur vouc'hal war e skoaz.

AR VUGALIGO: Dilhad Bretoned vihan (paotred ha merc'hed) eus n'eus forz pe seurt korn-bro.

■ **TAOLIT PLED MAT**: Ema an dalc'h, namn er gwiskamantou, met en **doare-c'hoari**.

■ Pa zav ar gouel (ma n'eus gouel ebet, n'eus forz, skoit teir gwech gant eur vaz war al leurenn) e weler, en he c'hreiz, eur c'hased bras a-walc'h; a gleiz eur c'hased bihanoc'h. N'eus ket a draou all.

■ **Ar BARZ pe ar MESTR-C'HOARIER** a deu dre an tu kleiz, e sac'h war e gein, hag eur penn baz en e zourn.

Saludi a ra hag e lavar :

— Setu me, ar Barz baleer ! Gant miz mae, em eus savet eur c'hantik en enor d'an Itron Varia, war eun ton kaer meurbet, tennet eus ar Barzaz Breiz !

Hogen, karout a rafen evit e zisplega, beza e kichen unan eus ar chapeliou-se a zo ker stank war douar eul lec'h dudius, e skeud eur chapel, war ar maeziou, unan eus ar feunteuniou-se, ker koant, dem-guzet, en Breiz...

Sellet a ra en dro d'ezan ha diskouez a ra ar c'hased bras :

An dra-man, a vezo kein ar feunteun...

Tenna a ra e vantell hag e c'holo ar c'hased ganti :

— Evelse, e vezo heñveloc'h ouz eur voger goz..

Tenna a ra goude eus e sac'h eur skeudenn vihan eus ar Werc'hez hag hel laka war gorre ar c'hased. Klevet a raer ivez c'houtellat e giz al laboused...

AR BARZ :

— Ha skeudenn an Itron Varia war gorre ! Anat eo e giz-se, ez eo eur feunteun d'ar Werc'hez !

Met an dour, an dour glan eo ar pep reta en eur feunteun.

Dispaka a ra en eur lavaret ar c'homzou-se. eun tamm lien lintrus hag arc'hantet. karrezek. hag hel laka a ra war al leurenn dirak ar c'hased bras pe « gein ar feunteun » ...Sellet a ra ouz al lien, evel unan hag a zell en dour :

— Glan eo dour va feunteun ! **Tenna a ra breman eus e c'hodell. eur zeizenn wenn arc'hantet hag he lakaat a ra e penn an tamm lien. en eur lavaret :**

— Ha setu an dour o redek...

Richan al laboused a ya warzu an neñv :

— Hag al laboused o richana.. E gwir, ne gav ket d'eoc'h emamp a greiz holl, e kichen unan eus ar feunteuniou-se, evel ma lavaren d'eoc'h bremaik, dem-guzet, en eul lec'h dudius, e skeud eur chapel goant war maeziou Breiz ?

■ **Azeza a ra e kichen ar feunteun; richan al laboused a gendalc'h ha laouen e lavar :**

— Ha breman emañ war va zu evit kana d'eoc'h

va c'hantik savet en enor d'an Itron Varia :

Staga a ra da gana an **DISKAN** :

(Ton : Bale Arzur .. « Barzaz Breiz »)

Pegen kaer ez eo Mamm Jezuz,

Pegen dous ha trugarezus,

Peger mat ha madelezus !

■ Diouz an tu dehou **AR PESKETAER** a zigouez. **AR BARZ** a zao hag a c'houlenn outan en eur gana :

Lavar d'in-me den an Arvor,
Ha ker kaer eo da vag war vor,
Gant he gouelioù gwenn-kann digor ?

AR PESKETAER a lavar nann dre eun hej penn hag a gan gant ar barz an diskan.

AR C'HOADOUR a deu. eur vouc'hal war e skoaz.

AR BARZ a c'houlenn outan en eur gana :

Lavar d'in-me, den an Argoat
Ha ker kaer eo deliou ar c'hoat,
Pa zeu eur bann-heol d'o skleraat ?

Egile a lavar nann dre eun hej-penn hag a gan an diskan gant ar Barz hag ar Pesketaer.

...Ha setu **PAOTR AR MENEZ**, eur vaz en e zourn.

AR BARZ a c'houlenn outan en eur gana :

Lavar d'in-me, den an Are,
Ha ker kaer eo lein ar mene,
Gwenn-kann gant an erc'h, d'ar beure ?

PAOTR AR MENEZ a lavar nann dre eun hej penn, hag a gan an diskan gant ar Barz, ar Pesketaer hag ar C'hoadour.

Tro ar **MESAER** eo. **AR BARZ** a c'houlenn outan en eur gana :

Lavar d'in-me, paotr an denved,
Hag hen 'zo steredenn ebet,
Ken kaer en noz steredennet ?

AR MESAER a lavar nann dre eun hej penn hag a gan an diskan gant ar Barz, ar Pesketaer, ar C'hoadour ha Paotr ar Menez.

..Ha setu ar **VUGALIGOU**, briadou bleuniou ganto..

AR BARZ a c'houlenn outo en eur gana :

Livirit d'in, bugaligou,
Er prajou o kutuilh bleuniou,
Ha bleun ker kaer zo er prajou ?

AR VUGALIGOU a ra nann dre eun hej penn hag e kanont an diskan gant ar pemp all.

■ Brema pep hini a gan eul lodenn eus ar poz diweza an eil goude egile evelhen :

AR PESKETAER : **AR C'HOADOUR** :

Nag en Arvor nag en Argoat

PAOTR AR MENEZ : **AR MESAER** : **EUR BUGEL** :

Er Menez en oabl, nag er prad,

AN HOLL, a gevred :

Netra ken kaer, netra ker mat.

Ar Pesketaer, Paotr ar Menez, ar Mesaer hag ar baotred a denn o zok; bodet int tro-dro d'ar feunteun. Ar merc'hedigou a dosta ouz skeudenn ar Verc'hez evit lakat dirazi o bleuniou, epad ma stag ar **BARZ** da gana an diskan evit eur wech diweza :

PEGEN KAER EZ EO MAMM JEZUZ

Aa holl dioustu war e lerc'h :

Pegen dous ha trugarezus

Pegen mat ha madelezus

Hag ar **BARZ** en eur saludi a lavar d'ar sellerien :

Ha setu hor meuleudi da Rouanez an Neñv.

Saludi a reont holl.

HUNVRE MEIR

Gant ar feiz katolik o deus Kembreiz kollet boaz an devosion da Vamm Hor Salver, an Itron **Veir** * benniget. Ha koulskoude e chomas pell, e-touez tud izel Bro-Gembre roudou splann ar pedennou koz da «Gen-salverez ar Bed». Da skouer, sed amañ unan a zo bet dastumet gant S^r. John Pughe diwar diweuz tud koz (1):

Breuddwydd Mair

Mam wen Mair, wyt ti yn huno ?
gdwyf, fy anwyl fab, yr wyf yn breuddwyo.
— Mam wen, beth a weli yn dy freuddwyd ?
— Gwelef y' th ymlid, a' th ddilyn. a' th ddal
[a' th roi ar y Groes ;
a hoelio dy draed a' th ddwylo.

Gwr du dali, wedi 'r fall ei dwyllo,
â phig ei ffon, dy biga dan dy fron ddethau,
a' th holl waed bendigedig yn colli...

O dros fynydd, ac oer fynydd,
gwelwn Mair, ai phen ar obenydd,
Yn tiri lle rhwng pob enaid ac uffern.
Tir uffern byth nas cerddo
Yn sawl ai medro ac ai dywedo
dair gwaith cyn huno :
byth wnaiff breuddwyd drwg niwed iddo.

(1) Dastumet eo bet ar bedenn-se en *Archaeologia Cambrensis* [3de rummad, levrenn XI, enebenn 397]. Roet eo bet d'ar ge-laouenn-se gant S^r. J. Pughe, en diwezou ar c'hantved diweza. *Keñveria Revue Celtique* [lev. III, en. 448]

Ha setu hi amon troet e brezoneg :

Huñvre Meir (2)

Mamm wenn * Meir, [hag] out-te oc'h huno * ?
— E oan, va Mab karet, e oan oc'h huñvreal.
— Mamm wenn, pez * a welez en da huñvre ?
— Gwelan * [tud ouz] da glask, ha redek war da lerc'h.

(ha tapout krog ennout, da staga ouz ar Groez,
ha tacha da dreid ha da zaouarn.

Eur gour * du, dall, gant an diaoul touellet,
gant beg e c'hoaf, az peg dindan da vronn, ampart,
ha da holl wad benniget oc'h en em goll...

A dreuz menez, ha menez yen,
Gwelomp Meir, he fenn war eur goubenner *
oc'h astenn lec'h etre peb-ene hag an ifern.
[Da] zouar ifern biken ne dato
an hini a ouezo hag hel lavaro [ar bedenn-mañ]
teir gwech kent * kousket.
Biken ne ralo gwall-huñvre droug d'ezañ.

Digasat ha troet evit Feiz ha Breiz
gant Gw. BERTHOU-KERWERZIOU.

(2) Ar gerioù lakaet etre klochedou n'emaint ket en danevell kembraek, nemet o lakaat a ran da spisaat ster an droidigez diouz ret

GERIOU DIAES. — En ar gerioù a zo eur steredennig (*) war o lerc'h :

Meir, pe *v-Mer*, eo gwir stumm brezonek hano Mamm Santel an Aotrou Krist ; mar fell d'imp-ni hec'h enori en hor yez-ni, lavaromp *Meir* ha neket *Mari* pe *v-Maria*.
Notenn hor c'henlabourer.

Gwenn a dalve, e brezoneg-krenn, da lavarout « gwenvidik, eürus », kement hag « a liou gwenn ». — *pez*, da lavarout eo : *petra*. — *gwelan* : e brezoneg e ternaoufe al lavarenn gant « *pez* » e *welan* » pe « gwelout a ran ». — *gour* : *gwaz*, den — *goubenner* : plug-penn, pennwele ; — *kent*, da lavarout eo : a-raok.

BREIZIZ A OUENN VAT

Eujen KOROLLER
(Gweltas)

1857-1923

« Klask adsevel ar Feiz hep adsevel Breiz a zo eul labour didalvez, rak ar poblou a nac'h o zud koz a zo poblou milliget ; klask adsevel Breiz hep adsevel ar Feiz a zo eul labour didalvez rak ar poblou a nac'h o Doue a zo poblou milliget ; Breiz a rank beza diazezet war he diazez gwirion ha peurbadus graet gant ar brezoneg hag ar feiz toueziet o daou ker brao ha tra gant hor Zent koz, pemzek kant vloaz a zo ; klask he sevel war eun diazez all a zo eur c'holl amzer hag eur c'holl tud ha labourat war an trêz pa vije dleet labourat war ar roc'h ! »

Setu aze ar ger-stur a roe d'e genvroiz, gant e spered lemm, digor war amzer dremenet ha war amzer da zont e Vro eur Breizad : an Ao. **Eujen Koroller**, e reomp hano anezan er miz-man

Eujen-Mari-Gweltas Koroller, (e lezhano Gweltas), a deuas er bed e Kintin, en eskopti St Brieg, d'an 22 a viz here 1857. E dud, ginidik eus a Vontroulez, a oa eur pennad a oa o chom e Kerne ; ac'hano e teujont da Gintin, kant vloaz bennak a zo.

Jonathas Koroller, e dad koz, a oa e penn ar ^{7^{vet}} strollad Chouaned, er bloaz 1815, hag epad amzer an Dispac'h e stourme, e vreur hag hen dindan urzicou ar c'hadour bras, Jorj Kadoudal ; daou eontr beleg d'ezan, unan person St Loeiz Paris, hag egile person St Vaze e Kemper o devoe kalz da c'houzañv evit ar Feiz.

Mantrus eo pegen nerzus eo mouez ar gwad ; dies eo trec'hi gouenn ; Eujen Koroller, ez-vihanik a garas e Vro hag e Feiz. Eur Breizad ha goude ma vefe o chom

e Breiz Uhel n'eo nemed eur briz-vreizad ma ne oar ket yez e vro ; an A. Koroller her gouie ha setu perak en em lakeas a-zevri da zeski brezoneg ; deuet e oa a-benn n'eo ket hepken d'e gomz met zoken d'e skriva brao bras.

Er bloaz 1891 e timezas d'an dimezell Paulina Farcy-Beaumont a oa servicherien eus ar re galoneka da Vreiz etouez he zud koz evel an Annibal de Farcy Cuillé-se a oa e penn Parlamant Breiz er bloaz 1798 hag a stourmas kement evit difenn gwirioù Breiz.

An Ao. Koroller a en em gargas e-unan da rei d'e vugale kentelioù war o Breiz, ar pez ne veze hano ebet anezo er skolioù a rankent da zarañ, predi dre ma ne c'helled ket kaout gwelloc'h egeto ; an had a daolas an tad breizat-se e sperejou digor e vugale a grogas, a ziwanas, hag an dudi en deus bet ar aok mervel, d'o gwelet en o bleuñ. (2)

Eujen Koroller a lakeas abred e hano war rollou an « Association Bretonne » ; eur mignon mat e oa d'an Ao. de la Villemarqué, tad ar Barzaz Breiz, ha d'an Ao. de la Borderie, tad istor Breiz. Skor a roas da Gevredigez Broadel Breiz koulz ha da Unvaniez Arvor, hag e penn unan eus kevrennoù houman edo, end-eeun, pa varvas d'ar 4 a viz here 1923, d'an oad a 66 vloaz.

Karet a rae kalz ar Bleun-Brug hag e kemeras perz en e c'houelioù keit ha ma c'hellas hen ober.

Eur pez c'hoari savet gantan : « Eun abardaez e Kervarzin » pe « Eun eur eus Buhez Sant Erwan », a zo bet diskleriet er Bleun-Brug. (3)

(2) Unan eus bugale an A. Koroller, en deus skrivet eul leor boull hizio : *Histoire de Bretagne*, skeudennet dispar gant koajou kizellet gant Janed Malivel (Edi. de l'Hermine, Dinars).

(3) Dibabet hon eus e touez e oberou eur bajenn gaer war St Erwan.

Kroaz ar Vretoned, Le Clocher Breton, Le Réveil Breton, Le Pays breton, Feiz ha Breiz hag **Arvorig** a embannas e varvailhou kaer, e werziou koant, hag e bennadou pouezus war draou ar Vro ; peadra a zo ganto da ober eul leor teo hag a vije talvoudek da lakaat etre daouarn ar yaouankiz. Marteze eun deiz e vezo embannet, hag en hent-se, dre e genteliou. **Gweltas** a gendalc'ho da ober vad goude e varo.

Pemzek deiz arak mervel e skrive da ziazeour ar Bleun-Brug :

« An doktored a lavar e parein. Doue avat eo an Doktor bras. Eun dra wir eo, ma teuan yac'h adarre, labourat a rin a greiz kalon, ha gant an holl nerz a chomo ganin, 'pad ma buhez evit hor Breiz ».

Ar c'homzou-se eo Testamant e garantez-vro.

E youl a oa c'hoaz gwelet ar Vretoned ken têt d'en em daga evit an distera tra, oc'h en em unani holl da vat pelloc'h evit kerzet war a-raok ha gwelet e vennoziou a embannomp e penn hor skrid — oc'h en em skigna hag o vleunia e nao eskopti Breiz hag ar Vretoned o tont da veza ker brokus e keñver ar Bleun-Brug — **Breuzier ar Vro** — ha ma 'z int e keñver **Breuzier ar Feiz**.

« En hent-se hepken, e c'hellfed dastum peadra da lakaat Breiz en he flomm, hag en he c'haer evel gwechall ! »

Breizad edoug e vuhez, falvezet eo bet gant Eujen Koroller kendalc'her da zougen merk ar Breizad zoken e dounder yen ar vered, rak goulennet en devoa ma vije savet skrid e vez e brezoneg hag e brezoneg hepken.

Eurus ar re varo pa c'heller lavaret anezo ez int marvet war galon o Doue ha war galon o Bro...

R. T.

(Diwar skrid Y.V. Perrot,
embannet e F.H.B., du 1923.)

HUNVRE AR GEDOUR BREIZAT E NOZ PASK

...Ugent lur a gasan d'eoc'h diwar va « gopr-emgann » evit mont da ziner yez ar vro : n'eo ket kalz a dra sur-awalc'h ; rei muioc'h a garfen hag a rin moarvat, pegwir, evel an holl soudarded breizat, am eus bet an dro da c'hounit dek lur bemdeiz pad meur a zizun.

Eun enor hag eur garg dispar eo da **Feiz ha Breiz** chom heñ-e-unan breman gant **Dihunamb** da virout, arat hag hada muioc'h mui park ar brezoneg.

Gant ar brezel-man o teraoui n'oa ket pell da gredi e oa digouezet gant ar brezoneg taol ar maro. Fazio a raen : beteg aman, en dro d'in da vihana, n'en deus koac'het tamm ebet : komzet eo, hep mez, zoken etre tud eus rann-yezou dishefivel. Ya, komzet eo — n'eo ket lennet avat — met, gant ma vo plijus-dreist **Feiz ha Breiz**, e vo lennet marteze gant ar baotred diwar ar maez, ha gant ar re all ivez.

Ha setu perak e hetan start e teufe **Feiz ha Breiz** da greski, da veza muioc'h-mui **a-vreman**, kaer, beo-buhezek, leun a gontadennou, a beziou-romant, a zanvellou, a-ziwar kement a zo hag a zigouez er bed : er bed-breman, an dud a-vreman, met ouspenn er bed aet e-biou gant e dud, e droiou hag e zegouezioù dispar ha c'hoaz e bed al loened, ar plantou, ar stered, ar vein ; eur mor a vuzudou kuz diskleriet da spe-rejou eeün hor paotred, ken ma vo eun dudi digeri ar gelaouenn.

A-hend-all, diou gefridi all a welan c'hoaz evit hor **Feiz ha Breiz** : da genta : rei d'ar re wella eus hor c'hristenien yaouank peadra da vuhezekaat, da grenvaat o feiz, o spered kristen ha buhez doun o e-ne ; eun dra bennak e giz « poenchou evit ar brederiadenn bemdeziek » hag a vez kinniget gant « **Prêtre et Apôtre** » pe « **La lettre aux soldats** », en eul lezel da **Studi hag Ober** ar pennadou a zoueontez rik.

D'an eil : ra vezo **Feiz ha Breiz** muioc'h-mui c'hoaz, an ere etre an holl vrezonegerien emskiantek hag oberiant. Evidoun-me eo ar pennadou liziri al lodenn vourrusa d'in e **Feiz ha Breiz** : a bouez bras eo da bep hini gouzout, klevet, lenn, n'ema ket ken e-unan diouz e du o stourm evit ar brezoneg.

Gant seurt testeniou dastumet a-gevred e vez krouet tamm ha tamm ar pez a vez lavaret e galleg eur spered « collectif » (digareziou evit ar ger galleg : n'em eus ket geriadur Fransez Vallée d'am sklerijenna). Ha kredi a ran ne vezo ket salvet ar yez ken n'hon devezo tizet ar pal-se.

Eun **dudi** da baotred yaouank ar maeziou

Eur **boued** da stourmerien an emzao kristen

Eun **ere** da stourmerien an emzao breizat :

Feiz ha Breiz

Mez 'm eus o lavaret kement-se d'eoc'h c'houi, aotrou Rener, gouzout a rit gwelloc'h egedoun ar pez a ranker ober evit hor yez. « An azen o teski d'e vestr » : braoik a-walc'h e vefe an hamo-se d'al linennou a-us ; n'em eus ket gallet evelato tremen hep o c'has d'eoc'h, rak eun huñvre kaer eo, savet em spered d'an noz Pask, epad ma oan oc'h ober ger war al linenn-dan :

Digouezet e oa **Feiz ha Breiz** evit ar goan ; eul le-venez bras-bras. Ha goude, epad va diou eurvez gward en deus nijet va spered war-du « Breiz da zont savet gant **Feiz ha Breiz** »... betek ma voen kaset en dro war an douar gant strakadeg eur vindrailherez tost.

Gouzout a ran, siouaz ez eo ret kaout arc'hant e-leiz ha kenlabourerien e-leiz. Kaset em eus d'eoc'h va frot dister, hag emañ o trei evidoc'h eur gontadenn ; hogen, pe vare e teuo da vat ? N'oun ket e-vit hel lavaret gant ar vuhez a renomp breman war hentou ar Reter. Fiziams koulskoude, daoust hag e-neb da bep tra.

Kenavo, ha bezit sur ec'h harpin kement ha ma c'hellin **Feiz ha Breiz** karet.

Yann CHAPEL, war an talbenn, 16-5-40.

Hep brezoneg, n'eus Breiz ebet !

LIZIRI BREZONEGERIEN

E KAVAN GWELLOC'H SKRIVA DEK LINENN E BREZONEG..

...Lennet em eus **Feiz ha Breiz** gant plijadur ; ret eo d'eoc'h hasta dihuni Breiz gant harp Doue.

Marteze ne ouezan ket skriva mat ar brezoneg, met petra vern, p'eo gwir e kavan gwelloc'h skriva dek linenn, e brezoneg, eget eur pennad hiri e galleg.

Ret eo d'in kemerout perz e skol **Ober** ha studia va yez gant leoriou ; met breman, n'em eus ket kalz a amzer da studia ; war an hent houarn emañ ha dek eur labour bemdez am eus da ober hag ousspenn, abalamour m'oun yaouank e tleam c'hoaz studia eur bern traou, diarbenn va micher, er gêr, goude va dervez ; met, n'oun ket evit va zech, eul leor brezonek bennak a rankan da lenn diouz ar mintin, da greiz-teiz ha diouz an noz.

Da fin ar miz e kasin d'eoc'h 25 lur evit va c'houmanant.

Roger ABRALL Sant Mark, 24-3-40.

PAOUR KAEZ POBL LEZOBER A FELL D'EZI MERVEL !

Eur c'houer eus a Vro-Naoned eo a skriv d'eoc'h evit beza kounmantet da Feiz ha Breiz.

Kas a ran d'eoc'h va gourc'hemennou, dre ma tifennit ker kadonek hor bro » daoust d'an amzer ha d'an dud fall ».

Desket em eus ar brezoneg el leoriou ; n'ouzon ket komz mat hag e karfen her gouzout.

Tud a Vreiz-Izel a anavezan ; ne fell ket d'ezo komz brezoneg : mez o deus eus yez koz hor bro.

Eul lennegez a zo a zivout Breiz... eul lennegez sukr ha mel... e leverer enni eo Breiziz, tud kadarn, ; n'eo ket gwir ! Nac'h a reont o bro ken alies ha bemdez... ha kalonek int ? N'her gwelan ket.

En eul leor bennak em oa lennet an dra-man gwechall : « ar Mor a zo graet gant miliadoù banneou dour ; « sklavadurez speredel Breiz a zo graet gant miliadoù laoskoniou pemdezlek he mibien ! »

Na pegen gwir eo se !

Paour kaez Breiz ! Paour kaez pobl lezober a fell d'ezhi mervel hag a stouv he dioueskouarn, gant aoun na glevfe galvadenn ar vuhez.

Souezet e vlot marteze o klevout eun Naonedad o komz evelse, rak Naonediz n'int ket karet kalz e Breiz-Izel ; n'omp ket Breiziz dre ar yez, dre ar galon, arvat, ne lavaram ket.

Ganeoc'h atao evit hor bro ken karet,

E. HEMERY Sant Visant-al-Lanneker, 9-4-40.

FEIZ HA BREIZ A ZO AES DA LENN...

...HA DUDIUS

Ne gredan ket ho pefe klevet komz ac'hanoun. Tremn daou ha vloaz a zo, emañ deut d'an amzañ triouec'h vloaz oun... Ma vijen bet pinvidik a-walc'h e oan, pell 'zo kourmantet da gement kelaouenn breizek a zo. Tammig ha tammig emañ e sonj dont a-benn dagoumananti da **Feiz ha Breiz**, da **Sav** ha da **Zihunamb** !

Da **Feiz ha Breiz** e ran da genta.. Aes eo da lenn ha didius ivez (sonjal a ran e « An El » ha « Pa vo deut an distro » en niverenn c'houevrer. Ouspenn-se, goût a ran ar perz en deus **Feiz ha Breiz** er stourm evid ar brezoneg.

Hep klask an tu da c'hourc'hemenn netra el lec'h n'em eus perz ebet, e c'houlenan eun draig : perak ne skriver ket **Feiz ha Breiz** gant an doare-skriva unvan ?

N'emaoun ket va-unan o c'houlenn kement-se. Ahendall n'em eus netra da rebech da Feiz ha Breiz.

P. H.

..R — Eo, lenner, ober a raimp ar muia ma c'hellimp gant an doare-skriva unvan ; d'hor c'henlabourerien hor implija en o skridoù ha kement-se evit brasa mat d'he yez hag hol lennerien.

WAR AN HENT MAT EMAN FEIZ HA BREIZ

Ya, eurus kenan oun o tigemout **Feiz ha Breiz** leun a vuhez hag a yaouankiz muloc'h bep gwech. gant ma c'helloc'h kenderc'hel pell amzer al labourman ken mat ha ken talvoudus evit hor bro hag ivez evit ar bed-a-bez, rak ar bed, a gav d'in en deus e-zomm eus labour ha mouez ar Vretoned...

Gant ma pado **Feiz ha Breiz** da gerzout evelse, war an hent mat emañ.

Marsel AUDIC, en arme, 4-5-40

KELEIER AR MIZ

DIWEZA GOUEL AR VREZONEGERIEN WARLENE

...E traon Menez-Are e oa. Da Hanter-east 1939, eun toullad yaouankizou deuet eus Bro-Roazon, an Naoned, Gwened, Treger, Kerne ha Leon, a zirede da bardona en eul lec'h didrouz ha didius : e Koc'keo.

Deuet e oant da gemeret perz en eur gouel kristen ha breizek, d'eur pardon evel ar re a wechall, gant oferenn, gousperou, prosesion, ha c'hoarioù giz ar vro evel gourinadegoù, korolloù, tennadegoù, kantri, sontri ouz sklerder an heol, lagad an deiz..

Ar vrezonegerien-se a vezo eurus o welet en niverenn-man Chapel Rouanez Menez-Are, ar pezh a zigaso koun d'ezo eus ar Pardon warlene, a voe, stouaz, diweza gouel brezonek ar bloaz evito, rak pemzek.

deiz goude, d'an deiz ma tlee digeri ar Bleun-Brug e Kemper, trompilh ar brezel a oa o seni...

...Ra vezo diwallet ar yaouankizou kristen-se e doug ar brezel, evel mab al lagad, gant an Itron Varia, ma vezint ken niverus o tougen he Skeudenn da bardon kenta amzer ar peoc'h ha ma c'ant d'ar pardon diweza, derc'hent ar brezel !

FEIZ HA BREIZ he deus lakat lavaret eun o-ferenn e miz mae, e iliz-veur Londreger, war octer sant Erwan, evit martoloded ha soudarded Breiz.

■ **BREZONEG AR VUGALIGOU.**— An enklask a zo bet hano anezi er miz tremen a zo bet degemeret mat gant hol lennerien. Meur a hini o deus kaset dañvez ha menozioù a-zivout an enklask-se, kavet talvoudus meurbet gant an holl. Distrei a raimp war brezoneg ar vugaligou er miz a zeu.

AN EHAN BREZEL.

Gant Gouel Nedeleg an hanv, eo bet skignet, dre ar bed, ar c'helou mat e oa ehanet da vat ar brezel etre ar Frans, an Alamagn hag an Itali.

Ar Marechal Petain, karget da c'houarn ar Frans d'an eur strafuilhus ma ne venne den all ken hen ober, eo a gredas goulenn ma vije ehanet pelloc'h al lazerez : estreget ar mammou her bennigo.

Ar Feiz ha Breiz-man, evel ma welit a zo gouestlet d'an Itron Varia ha da sant Erwan: hini mae eo ha mezeven war an hevelep tro. Dleet e oa d'ezan digouezout gant hol lennerien daou viz a zo. Daoust da ze, e vezo graet d'ezan, eun digemer laouen gant an holl. An hini a zeu a vezo embannet a-benn Gouel Maria Hanter Eost : Talvezout a ray evit Gouere hag eost.

PRENIT KARTENNOU-BOST !

Setu amañ eur roll kartennoù-bost nevez embannet :
Ar Roue Arzur ; Ar Barz Marzin ; Morvan Lez-Breiz ;

A. Kartennoù moulet war bristol :

Sant Konwoion ; Erispoe ; Yann Landevenneg (Skeudennet gant X. de Langlais). War an daoulin (skeudenn Janed Malivel, komzou Yann-Ber Caloc'h) ; Th. H. de la Villemarqué, Tad ar Barzaz-Breiz ; Yann Schier stourmer evit ar brezoneg er skol ; War Zao Breiziz (skeudenn gant Kreston) :
100 : 40 lur ; 50 : 22 lur ; 25 : 12 lur 12 : 5,50 ; ar pezh 10 gwennege.

B. Kartennoù moulet war paper « Bule » :

Komzou : Brezoneg (skeudenn X. de Langlais) ; Nominoe, tad ar Vro (skeudenn X.V. Haas) ; Ar Roue Salaun (sk. X. de Langlais) ; Brizeug, F.V. Luzel ; Y.B. ar Scour, barz I.V. Rumengol ; A. de la Borderie, istorier Brez
100 : 20 lur ; 50 : 11 lur ; 25 : 6 lur ; 12 : 2,75 ; ar pezh 5 gwennege.

Ne vezo kaset marc'hadourez nemet pa vezo resevet an arc'hant. Skriva da : Imprimerie du Léon, Landerneau, C.C. H. Caouissin : 27.165 Rennes.
Kartennoù all a vezo c'hoaz da heñl ar-re-man.

Priz Koumanantou « Feiz ha Breiz » :
diouz ar bloaz : 18 lur.

Koumanantou a-gevred (5 niverenn d'an nebeuta) 15 lur.

Kas an arc'hant da : **M. J. M. Perrot, directeur de Feiz ha Breiz, Scignac (Finist.) C/c. : 21.802 Rennes.**

I GWENNEG BEMDEZ

■ **EUN DRA A BOUEZ BRAS.**— Hol lennerien, kalz anezo, ne welont ket c'hoaz pegen ret eo eur gwennege bemdez evit ar brezoneg, rak n'hon eus ket bet ar blijadur da reseo o gwennelen. Gant gwennelen pemdeziek eo diazezet buhez **Feiz ha Breiz**, arabad hen an-kounac'haat.

EVIT AR BREZONEG

GWERZ BUGALE BAOUR BREIZ-IZEL

Skeudennet gant
Gaid Floc'h-Villard

gant Laouenanig sant Erwan (1)
war don :
Droug-Kinnig Nominoe

Diskan

En han' Doue ha sant Erwan
Bet truez ouz ar re vihan —
Tud vat
Bet truez ouz ar re vihan !

Bet truez ouz ar Vugale,
'Man o zad mager barz an Neñv
Tud vat !

Gwechall sant Erwan a roe
D'ar re c'houlle en han' Doue
Tud vat !

Ha pa erruas barz an Neñv,
E voe kurunet gant Doue —
Tud vat !

Mar tell d'eoc'h kaout ho lod en Neñv.
Roit 'veltan en han Doue -
Tud vat !

(1) Dastumet gant Nedeleg Speranz el leor : « La Légende Merveilleuse de Monseigneur saint Yves », gant an Ao. Arthur Du Bois de la Villerabel. Roazon 1889 (P P. 105-106)

Moulerez Bro-Leon, Landerne, Breiz —
Ar Merour : Herri Caouissin